

ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ
ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΔΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ Η
ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

ΕΠΟ42 ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ - ΠΡΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΟΛΛΑΤΟΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2011

2400 ΛΕΞΕΙΣ

Εκφώνηση εργασίας:

Σε ποιους παράγοντες αποδίδει ο Βέμπερ την ανάπτυξη του καπιταλισμού στο δυτικό κόσμο; Με ποιο τρόπο οι "ιδέες εντάσσονται στην ιστορική-κοινωνική εξέλιξη" σύμφωνα με το Βέμπερ; Παρουσιάστε την άποψή του αξιοποιώντας προς τούτο το υλικό της ΠΗ.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
1. Η μοναδικότητα του δυτικού πολιτισμού.....	5
2. Ο ατομικός ιδεολογικός παράγοντας.....	7
3. Οι πολιτιστικές συνέπειες της Μεταρρύθμισης.....	9
Συμπεράσματα.....	10
Βιβλιογραφία.....	12

Εισαγωγή

Ο Βέμπερ, ήδη από την αρχή του έργου του *«Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού»* (ΠΗ), φροντίζει να εξηγήσει με σαφήνεια τον όρο «καπιταλισμός». Διαχωρίζει καταρχήν τον καπιταλισμό από την απεριόριστη βούληση για πραγματοποίηση κέρδους. Το *«κίνητρο της απόκτησης»*, το κινήγι του χρήματος, είναι για τον Βέμπερ κάτι κοινό σε όλους τους ανθρώπους, όλων των εποχών και όλων των χωρών. Όπως πανάρχαιο φαινόμενο που το συναντάμε παντού είναι και η καπιταλιστική επιχείρηση και ο καπιταλιστής επιχειρηματίας (Βέμπερ, 2006: 15-17). Όμως στον δυτικό κόσμο συναντάμε μια μορφή καπιταλισμού που δεν υπήρξε πουθενά αλλού. Ως βασικό χαρακτηριστικό του καπιταλισμού στον δυτικό κόσμο ο Βέμπερ θεωρεί *«την ορθολογική καπιταλιστική οργάνωση της (τυπικά) ελεύθερης εργασίας»* (Βέμπερ, 2006: 18).

Αυτήν λοιπόν την ειδική μορφή καπιταλισμού, τον καπιταλισμό δυτικού τύπου, εξετάζει ο Βέμπερ. Μια οργανωτική μορφή που χαρακτηρίζεται από ιδιοτυπίες, όπως την ορθολογική οργάνωση της εργασίας και την έλλογη βιομηχανική οργάνωση που μόνο ψήγματά τους απαντώνται σε άλλες μορφές καπιταλισμού (Βέμπερ, 2006: 18-19). Ας σημειωθεί εδώ ένα χαρακτηριστικό της προσέγγισης του Βέμπερ που γίνεται φανερό ήδη από τις πρώτες σελίδες της εισαγωγής της ΠΗ: η διαπλοκή παραγόντων και εννοιών, δηλωτική των δυσκολιών της εννοιολογικής σύλληψής τους (Κονιόρδος, 2002: 26). Δεν είναι τυχαίο ότι τα δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δυτικού καπιταλισμού που αναφέραμε παραπάνω, δηλώνονται από τον Βέμπερ και ως παράγοντες στους οποίους αποδίδει την εξέλιξη του καπιταλισμού. Γιατί ο Βέμπερ κατανοεί πολύ καλά ότι, ούτε οι παράγοντες που αφορούν την κοινωνική και πολιτική οργάνωση, ούτε η επίδραση των ιδεών της Μεταρρύθμισης που θα εξετάσουμε παρακάτω, μπορούν να θεωρηθούν *«ιστορικές αιτίες»* του καπιταλισμού (Βέμπερ, 2006: 79). Η *«τρομακτική σύγχυση των αμοιβαίων επιδράσεων»* που παρουσιάζεται κατά την εξέταση μιας τέτοιας διαδικασίας (Βέμπερ, 2006: 80), οδηγούν τον Βέμπερ στη διατύπωση συμπερασμάτων με έντονο το στοιχείο της πιθανότητας, κάτι που αποτελεί εκδήλωση της

γνώσης ότι η πραγματικότητα μόνο προσεγγιστικά είναι δυνατόν να εξετασθεί¹ (Κονιόρδος, 2002: 64).

1. Η μοναδικότητα του δυτικού πολιτισμού.

Ο Βέμπερ στην εισαγωγή της ΠΗ προβάλλει ορισμένους παράγοντες που θεωρεί απαραίτητους για την εμφάνιση του καπιταλισμού. Δεν πρόκειται όμως για μια επίπεδη σειρά αυτόνομων συνθηκών, αλλά για ένα περίπλοκο, πολυεπίπεδο πλέγμα συνθηκών (κοινωνικών και πολιτικών) που συνδέονται και ενεργοποιούνται σε μια κοινωνικά καθοριζόμενη συγκυρία και σύμπτωση, όπως αναφέρει ο Κονιόρδος (Κονιόρδος, 2002: 26). Ο Βέμπερ καταρχήν περιγράφει τους παράγοντες που διαφοροποιούν τη Δύση από τον υπόλοιπο κόσμο. Ξεκινώντας από την αρχαιότητα και τη μοναδική υπόσταση της επιστήμης στον δυτικό κόσμο, δίνει παραδείγματα που στηρίζουν την άποψη ότι, σε αντίθεση με άλλους πολιτισμούς, στη Δύση υπήρξε «μια έλλογη, συστηματική και εξειδικευμένη επιδίωξη της επιστήμης με ασκημένο και ειδικευμένο προσωπικό» (Βέμπερ, 2006: 13). Παραδείγματα όπως η μαθηματική θεμελίωση της αστρονομίας, η έννοια της απόδειξης, η ορθολογική αρμονική μουσική, η προοπτική στη ζωγραφική, οι συστηματικές μορφές σκέψης και κωδικοποίησης του δυτικού δικαίου, τα οποία διαμορφώνουν τον έλλογο, ορθολογικό χαρακτήρα του δυτικού πολιτισμού. Ως βασική διαφορά του δυτικού πολιτισμού από τους υπόλοιπους και «*στυλοβάτη του σύγχρονου κράτους και της σύγχρονης οικονομίας της Δύσης*», ο Βέμπερ ορίζει την ύπαρξη ειδικευμένης υπαλληλίας (Βέμπερ, 2006: 11-14).

Αυτό το ορθολογικό υπόβαθρο του δυτικού πολιτισμού οδηγεί λοιπόν στους δύο παράγοντες που χαρακτηρίζουν κατά τον Βέμπερ τον δυτικό καπιταλισμό: την ορθολογική οργάνωση της (τυπικά) ελεύθερης εργασίας και την έλλογη βιομηχανική οργάνωση που προσανατολίζεται σε μια κανονική αγορά και όχι σε πολιτικού χαρακτήρα ανορθολογικές κερδοσκοπικές ευκαιρίες. Άλλοι δύο παράγοντες που για τον Βέμπερ αποτελούν προαπαιτούμενα της σύγχρονης ορθολογιστικής οργάνωσης της καπιταλιστικής επιχείρησης, είναι ο χωρισμός της επιχείρησης από τον οίκο και η ρασιοναλιστική λογιστική (Βέμπερ, 2006: 18-19). Καθώς ο Βέμπερ εξηγεί γιατί αυτοί οι παράγοντες παίρνουν τη σύγχρονη μορφή τους και οδηγούν στην εξέλιξη του δυτικού

1 Και θα ήταν ενδιαφέρον να βλέπαμε πώς θα αντιμετώπιζε ο Βέμπερ τα ίδια ερωτήματα εάν είχε γνώση των μη γραμμικών εξισώσεων και της σύγχρονης θεωρίας του χάους.

καπιταλισμού, αρχίζει να γίνεται φανερή η πολυπλοκότητα των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών που έπαιξαν ρόλο στην εμφάνιση του καπιταλισμού.

Στην περίπτωση της λογιστικής, ο Βέμπερ εξηγεί ότι, παρόλο που ο υπολογισμός, τα μαθηματικά και η μηχανική δε γεννήθηκαν εξαιτίας του καπιταλισμού αλλά προϋπήρχαν και σε άλλους ακόμα πολιτισμούς, η εξέλιξη των επιστημών και της τεχνικής δέχεται μεγάλη ώθηση στην πρακτική οικονομική εφαρμογή της από τα καπιταλιστικά συμφέροντα. Η έλλογη διάρθρωση του δικαίου και της διοίκησης από την άλλη πλευρά, ένα δηλαδή νομικό σύστημα στο οποίο να μπορεί να βασιστεί ο καπιταλισμός και μια διοίκηση με σταθερά προσδιορισμένους κανόνες λειτουργίας, αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη του καπιταλισμού (Βέμπερ, 2006: 22). Ο νομικός διαχωρισμός της επιχειρησιακής από την ατομική ιδιοκτησία δεν θα ήταν εφικτός χωρίς την έλλογη διάρθρωση του δικαίου. Αλλά όχι μόνο αυτό: στη Δύση διαμορφώθηκε ένα νομικό σύστημα ιδιαίτερο, που διευκόλυνε την ανάδυση του καπιταλισμού λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του. Αυτό το νομικό σύστημα συνέβαλε στην αύξηση του στοιχείου του υπολογισμού και της προβλεψιμότητας, κατοχύρωνε κατά τρόπο απρόσωπο τις εμπορικές συμβάσεις, διασφάλιζε τη νομική έννοια της επιχείρησης, προστάτευε την κατοχή των αγαθών αυτή καθαυτή και γενικότερα διασφάλισε και προώθησε το απαραίτητο για την επιχειρηματική δραστηριότητα σταθερό πλέγμα σχέσεων (Κονιόρδος, 2002: 29-30). Ο Βέμπερ αναρωτιέται από πού προέκυψε το δίκαιο αυτό και γιατί δεν αναπτύχθηκε ένα τέτοιου είδους δίκαιο σε χώρες όπως η Κίνα και οι Ινδίες. Αναγνωρίζει ότι τα ίδια τα καπιταλιστικά συμφέροντα ήταν μια από τις συγκλίνουσες δυνάμεις που οδήγησαν προς αυτήν την κατεύθυνση. Όμως, εφόσον καπιταλιστικά συμφέροντα υπήρξαν και αλλού, γιατί δεν λειτούργησαν με τον ίδιο τρόπο; Η εξήγηση που δίνει ο Βέμπερ ήταν επειδή ακριβώς ο δυτικός πολιτισμός χαρακτηρίζεται από μια ειδικά διαμορφωμένη «εκλογίκευση». Ορίζει ως στόχο την εξήγηση της γέννησης του δυτικού ρασιοναλισμού, η οποία (γέννηση) εξαρτάται από «την ικανότητα και τη διάθεση των ανθρώπων να προσαρμοσθούν σε ορισμένους τύπους έλλογης πρακτικής συμπεριφοράς» (Βέμπερ, 2006: 23).

Θα εξετάσουμε αργότερα πού οδηγεί η παραπάνω φράση του Βέμπερ. Πριν από αυτό όμως, ας δούμε άλλο ένα «σύμπλεγμα» παραγόντων που ο Βέμπερ θεωρεί ότι

έπαιξαν ρόλο στην ανάδυση του καπιταλισμού². Η βασική έννοια εδώ είναι ο ιδιαίτερος τύπος πόλης που αναδείχτηκε στον δυτικό κόσμο. Ο Βέμπερ θέλει να εξηγήσει την καταγωγή και την ιδιομορφία της δυτικής αστικής τάξης, ένα πρόβλημα που συνδέεται στενά αλλά δεν ταυτίζεται με την καταγωγή της καπιταλιστικής οργάνωσης της εργασίας (Βέμπερ, 2006: 21). Καθώς οι έμποροι «συγκροτούνται σε κράτος μέσω του σχήματος της πόλης» (όπως αναφέρει ο Κονιόρδος), ακολουθούν μια πορεία χειραφέτησης η οποία οδηγεί σε μιαν ακολουθία αλλαγών: το κοινοτικό στοιχείο διαβίωσης υποχωρεί και αντικαθίσταται από το στοιχείο της εταιρικής κοινωνίας. Αυτή η διαδικασία ενέχει και το στοιχείο της σταδιακής απομάγευσης του κόσμου, καθώς υποχωρεί η κυριαρχία των μαγικοθρησκευτικών στοιχείων στη σκέψη και αρχίζει να προβάλλει το έλλογο και ορθολογικό στοιχείο. Παράλληλα, η ανάγκη για μια αποτελεσματική διοίκηση της πόλης οδηγεί στον σχηματισμό μιας διοικητικής γραφειοκρατίας, ένα στοιχείο άρρηκτα συνδεδεμένο με την κυριαρχία του νόμου (Κονιόρδος, 2002: 28-29). Είναι λοιπόν η δυτική κοινωνική διάρθρωση, όπως εκφράζεται με τις έννοιες της δυτικής πόλης και του «αστού» (έννοιες που δεν υπήρχαν πουθενά αλλού) και με τις προϋποθέσεις που δημιουργεί (όπως η έλλογη διάρθρωση του δικαίου και της διοίκησης, η οποία ενισχύεται από τον ορθολογισμό και την επιστημονική γνώση αλλά ταυτόχρονα ενθαρρύνει την τεχνική χρησιμοποίησή τους (Βέμπερ, 2006: 22)), ο λόγος που ο Βέμπερ, αν και δε θεωρεί την πόλη «φορέα» του καπιταλισμού, τη θεωρεί πάντως αδιάσπαστα συνδεδεμένη με αυτόν (Κονιόρδος, 2002: 27).

2. Ο ατομικός ιδεολογικός παράγοντας.

Ας επιστρέψουμε τώρα στη διαπίστωση του Βέμπερ πως «η γέννηση του οικονομικού ρασιοναλισμού εξαρτάται και από την ικανότητα και τη διάθεση των ανθρώπων να προσαρμοσθούν σε ορισμένους τύπους έλλογης πρακτικής συμπεριφοράς». Η έλλογη οικονομική συμπεριφορά μπορεί να παρεμποδιστεί από ψυχικές αναστολές που διαμορφώνονται από θρησκευτικές δυνάμεις και ηθικές αντιλήψεις σχετικά με το χρέος (Βέμπερ, 2006: 23). Αν η έλλογη οικονομική συμπεριφορά που χαρακτηρίζει τον καπιταλισμό εμφανίστηκε κάποια στιγμή στην ιστορία, αυτό σημαίνει πως κάτι

2 «Σύμπλεγμα», γιατί έτσι μας οδηγεί ο τρόπος σκέψης του Βέμπερ. Κανένας από τους παράγοντες που αναφέρει δεν μπορεί να εκτιμηθεί αυτόνομα, αποκομμένος από τους υπόλοιπους και αυτές οι συνδέσεις οδηγούν στην ομαδοποίηση κάποιων παραγόντων που έχουν μια πιο στενή σχέση μεταξύ τους.

άλλαξε στη συμπεριφορά των ανθρώπων. Μια τέτοια αλλαγή δεν μπορεί να οφείλεται αποκλειστικά σε πρακτικούς και οικονομικούς παράγοντες, αλλά και σε ιδεολογικούς οι οποίοι άλλαξαν ηθικές και θρησκευτικές αντιλήψεις. Γι αυτό ακριβώς ο Βέμπερ λέει ότι η ΠΗ μπορεί ίσως «να αποτελέσει μια συμβολή για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι «ιδέες» επέδρασαν στην ιστορία» (Βέμπερ, 2006: 79).

Αυτή η επιδίωξη αντανακλάται και στον τίτλο της ΠΗ: το «πνεύμα του καπιταλισμού», μια φράση που ο Βέμπερ χαρακτηρίζει παρακινδυνευμένη, είναι μια έννοια η οριστική εννοιολογική διατύπωση της οποίας αποτελεί έναν από τους στόχους της έρευνας του Βέμπερ. Δεν προσπαθεί να δώσει από την αρχή έναν ορισμό, ακριβώς διότι μια τέτοια ιστορική έννοια, επειδή αναφέρεται σε ένα «σημαντικό στην ατομική ιδιομορφία του» φαινόμενο, δεν μπορεί να ορισθεί από το γενικό προς το ειδικό, αλλά ως έννοια πρέπει να συσταθεί βαθμιαία εξετάζοντας την ιστορική πραγματικότητα (Βέμπερ, 2006: 41).

Χρησιμοποιεί έτσι ως μια πρώτη τεκμηρίωση του καπιταλιστικού πνεύματος δύο αποσπάσματα από έργα του Benjamin Franklin (Βέμπερ, 2006: 42-44), ένα «κήρυγμα» όπως τα χαρακτηρίζει, τα οποία κηρύσσουν μια ιδιόρρυθμη ηθική - ένα ήθος που εξωτερικεύεται μέσα από τη στάση του ανθρώπου απέναντι στην εργασία και το χρήμα (Βέμπερ, 2006: 45). Μια στάση που βρίσκει την καλύτερή της έκφραση μέσα από την καπιταλιστική επιχείρηση, ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί ως η πιο κατάλληλη πνευματική κινητήρια δύναμη για αυτήν (Βέμπερ, 2006: 57).

Αυτή η ηθική στάση χαρακτηρίζεται από μια ηθική δέσμευση απέναντι στην έννοια του «επαγγέλματος», της δραστηριότητας δηλαδή που κατευθύνεται στο κέρδος. Ο Βέμπερ αναρωτιέται από ποιο κύκλο ιδεών γεννήθηκε αυτή η δραστηριότητα (Βέμπερ, 2006: 66), καθώς η αντίληψη του κέρδους ως αυτοσκοπού ερχόταν (την εποχή της πρώτης εμφάνισης του καπιταλισμού) σε αντίθεση με την επικρατούσα ηθική, η οποία με βάση το θρησκευτικό δόγμα θεωρούσε την επιδίωξη του κέρδους (ακόμα και του νόμιμου) επικίνδυνη για τη σωτηρία της ψυχής (Βέμπερ, 2006: 64-65). Εκτός από την ηθική πλευρά ο Βέμπερ αναφέρει επίσης, ως ένα από τα εμπόδια που συνάντησε η ανάπτυξη του καπιταλισμού, ένα από τα χαρακτηριστικά της προκαπιταλιστικής εργασίας: την παραδοσιοκρατία. Το γεγονός δηλαδή ότι ο άνθρωπος δεν θέλει από τη φύση του να κερδίζει όλο και περισσότερα, αλλά να κερδίζει μόνο τόσα όσα του

χρειάζονται για να διατηρεί τον τρόπο ζωής του. Μια στάση ζωής η οποία αποτελεί εμπόδιο για την ανάπτυξη του καπιταλισμού και που μπορεί να αντιμετωπιστεί ακριβώς με την αντίληψη της εργασίας ως αυτοσκοπού, όχι μόνο απαλλαγμένου από ηθικά εμπόδια, αλλά αντιληπτού και ως καθήκον. Το έδαφος για αυτήν την αλλαγή δημιουργείται κατά τον Βέμπερ μέσω μιας συγκεκριμένης θρησκευτικής ανατροφής (Βέμπερ, 2006: 52-55).

3. Οι πολιτιστικές συνέπειες της Μεταρρύθμισης.

Το επάγγελμα με την έννοια του «καλέσματος» από τον Θεό είναι μια νέα ιδέα. Η λέξη που χαρακτηρίζει το επάγγελμα ως μιαν αποστολή δοσμένη από τον Θεό («*Beruf*», «*Calling*») πρωτοεμφανίζεται με αυτήν την έννοια στη λουθηρανική μετάφραση της Βίβλου και γρήγορα παίρνει το σύγχρονο νόημά της στις γλώσσες των προτεσταντικών λαών. Αυτή η νέα σημασία της λέξης και η νέα ιδέα που εκφράζει, είναι κατά τον Βέμπερ μια από τις πιο σημαντικές συνέπειες της Μεταρρύθμισης καθώς, για πρώτη φορά, υπάρχει μια ηθική δικαιολόγηση της εγκόσμιας επαγγελματικής ζωής (Βέμπερ, 2006: 69-71).

Όμως, πέρα από τη σημαντική ενίσχυση του ηθικού τονισμού και της θρησκευτικής κύρωσης της οργανωμένης εγκόσμιας εργασίας, η έννοια του επαγγέλματος για το Λούθηρο παρέμεινε παραδοσιακή (Βέμπερ, 2006: 72-75). Όπως παραδοσιακή παρέμεινε και στους πνευματικούς διαδόχους του στον καλβινισμό. Ο Βέμπερ σημειώνει τον «εκκλησιαστικό ρόλο» του καλβινισμού και των προτεσταντικών αιρέσεων στην εξέλιξη του καπιταλισμού, καθώς και τη σοβαρή πουριτανική στροφή προς τον κόσμο, την αξιολόγηση δηλαδή της εγκόσμιας ζωής ως καθήκοντος (Βέμπερ, 2006: 76-77). Είναι όμως πολύ προσεκτικός στο να τονίσει ότι ο στόχος του έργου των θεμελιωτών και των εκπροσώπων αυτών των θρησκευτικών κινήσεων ήταν πάντα η σωτηρία της ψυχής. Υπό αυτό το πρίσμα, οι πολιτιστικές συνέπειες της Μεταρρύθμισης ήταν απρόβλεπτες, αθέλητες συνέπειες του έργου των Μεταρρυθμιστών. Η επιδίωξη του κέρδους ως αυτοσκοπού, όπως αυτή εκφράζεται από το «κήρυγμα» του Franklin, δεν θα μπορούσε να ισχύει για κανέναν από τους μεταρρυθμιστές ως ηθική αξία (Βέμπερ, 2006: 78-79). Αυτός ο συσχετισμός αποτελεί μια εκδήλωση του φαινομένου που ο Βέμπερ ονομάζει

«παράδοξο των μη αναμενόμενων αποτελεσμάτων της κοινωνικής δράσης» (Κονιόρδος, 2002: 63).

Γίνεται έτσι φανερό ότι μια «ανόητη και δογματική» (όπως τη χαρακτηρίζει ο Βέμπερ) θέση, ότι η Μεταρρύθμιση είναι η αιτία του καπιταλισμού, δεν είναι δυνατόν να υποστηριχθεί. Η «τρομακτική σύγχυση» των αλληλεπιδράσεων μεταξύ υλικής βάσης, κοινωνικοπολιτικών και πνευματικών παραγόντων, οδηγούν τον Βέμπερ να ερευνήσει εάν και σε ποια σημεία διαπιστώνονται «εκλεκτικές συγγένειες» μεταξύ της θρησκευτικής πίστης και της πρακτικής ηθικής. Το ζητούμενο για τον Βέμπερ είναι αν και σε ποιο βαθμό οι θρησκευτικές επιδράσεις συνετέλεσαν στην ποσοτική εξάπλωση και στην ποιοτική διαμόρφωση του «πνεύματος» του καπιταλισμού και τελικά πώς τα θρησκευτικά κινήματα επέδρασαν στον υλικό πολιτισμό (Βέμπερ, 2006: 80).

Συμπεράσματα

Ο Βέμπερ αναλύει μια σειρά από ιδιαιτερότητες του δυτικού κόσμου που θεωρεί ότι συνέβαλαν στην εμφάνιση του ιδιαίτερου φαινομένου που ονομάζεται δυτικός καπιταλισμός. Ξεκινώντας από την αρχαιότητα σημειώνει την ιδιαίτερη θέση της επιστήμης στον δυτικό κόσμο και τη συστηματική επιδίωξη της γνώσης. Το ορθολογικό αυτό υπόβαθρο στηρίζει τους παράγοντες που χαρακτηρίζουν τον δυτικό καπιταλισμό, την ορθολογική οργάνωση της ελεύθερης εργασίας και την έλλογη βιομηχανική οργάνωση. Η έλλογη οργάνωση του δικαίου και της διοίκησης από την άλλη, οδηγούν στο νομικό διαχωρισμό της επιχειρησιακής από την ατομική ιδιοκτησία, στην αύξηση του στοιχείου της προβλεψιμότητας, στην απρόσωπη κατοχύρωση των εμπορικών συμβάσεων, στην προστασία της ιδιοκτησίας και στη δημιουργία ενός σταθερού πλέγματος σχέσεων.

Ο ιδιαίτερος τύπος πόλης που αναπτύχθηκε στη Δύση είναι άλλος ένας παράγοντας καθώς, μέσα από τη σταδιακή υποχώρηση του κοινοτικού στοιχείου, την απομάγευση του κόσμου και την ανάδυση του έλλογου και ορθολογικού στοιχείου, δημιουργούνται οι συνθήκες για το σχηματισμό μιας διοικητικής γραφειοκρατίας, στοιχείο απαραίτητο για την κυριαρχία του νόμου. Οι μοναδικές στη Δύση έννοιες της πόλης και του «αστού» πολίτη, η ιδιαίτερη δηλαδή κοινωνική διάρθρωση, θεωρούνται από τον Βέμπερ αδιάσπαστα συνδεδεμένες με τον καπιταλισμό.

Έχουμε λοιπόν ένα πλέγμα παραγόντων που επηρεάζουν την ανάπτυξη του καπιταλισμού, αλλά και επηρεάζονται και ενισχύονται από αυτήν, σε μια διαδικασία ανατροφοδότησης. Ανατροφοδότησης όπως στην περίπτωση της θέσης της επιστήμης στο δυτικό κόσμο, η οποία θέτει το ορθολογικό υπόβαθρο του καπιταλισμού και η τεχνική χρησιμοποίηση της οποίας ενισχύεται αντίστοιχα από τις καπιταλιστικές δυνάμεις. Ο Βέμπερ περιγράφει ένα σύνολο αναγκαίων αλλά όχι ικανών συνθηκών για τη δημιουργία του καπιταλισμού. Κάποιες από αυτές τις συνθήκες υπήρξαν και σε άλλους πολιτισμούς, χωρίς να οδηγήσουν στην ανάπτυξη του καπιταλισμού. Ένα φαινόμενο «σημαντικό στην ατομική ιδιομορφία του», ο καπιταλισμός χρειάζεται όχι μόνο τις κατάλληλες πρακτικές συνθήκες, αλλά και την ανάλογη προσαρμογή των ανθρώπων σε ορισμένους τύπους έλλογης συμπεριφοράς. Ο Βέμπερ εξετάζει λοιπόν πώς μια σημαντική αλλαγή στην ηθική των ανθρώπων, η ηθική δικαιολόγηση της εγκόσμιας επαγγελματικής ζωής από τον Λούθηρο και στη συνέχεια η αξιολόγηση της εγκόσμιας ζωής ως καθήκοντος από τους πουριτανούς, έχει απρόβλεπτα αποτελέσματα στην ιστορική και κοινωνική εξέλιξη. Μια ιδέα, οι εμπνευστές της οποίας είχαν μοναδικό μέλημα τη σωτηρία της ψυχής, οδηγεί σε μια καθαρά εγκόσμια αντίληψη του κέρδους ως αυτοσκοπό. Η παράλληλη (χρονικά και τοπικά) πορεία αυτής της σημαντικής ηθικής αλλαγής και της ανάπτυξης του καπιταλισμού, κάνει τον Βέμπερ να ψάξει, όχι για κάποια αιτιακή σχέση μεταξύ της Μεταρρύθμισης και του καπιταλισμού, αλλά για τις «εκλεκτικές συγγένειες» μεταξύ των φαινομένων και για την ποσοτική και ποιοτική επίδραση της Μεταρρύθμισης στην ανάπτυξη του καπιταλισμού. Η νέα ιδέα λοιπόν του επαγγέλματος ως καθήκοντος, χωρίς να αποτελεί την αιτία του καπιταλισμού, δρα ως καταλύτης στο περίπλοκο σύμπλεγμα των απαραίτητων για την εμφάνιση του καπιταλισμού παραγόντων στο πλαίσιο μιας κοινωνικά καθοριζόμενης συγκυρίας και σύμπτωσης.

Βιβλιογραφία

- Κονιόρδος Σ., *Ειδικά Θέματα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, Τόμος Α, Η Θέση του Βέμπερ για την Προτεσταντική Ηθική της Εργασίας*, ΕΑΠ, Πάτρα 2002.
- Weber M., *Η Προτεσταντική Ηθική και το Πνεύμα του Καπιταλισμού*, μτφρ. Μ.Γ. Κυπραίου, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006.

You are free:

- to copy, distribute, display, and perform the work

Under the following conditions:

Attribution. You must give the original author credit.

Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.

No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.

- For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.
- Any of these conditions can be waived if you get permission from the copyright holder.

Your fair use and other rights are in no way affected by the above.